

ВІДГУК

офіційного опонента,
кандидата педагогічних наук, доцента,
професора кафедри менеджменту освіти та права
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Любченко Надії Василівни

на дисертаційну роботу

ТАРАСОВОЇ Вікторії Анатоліївни

**«Розвиток професійної компетентності вчителів
у системі підвищення кваліфікації України
(кінець ХХ – початок ХХІ ст.)»**,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дисертації.

На сучасному етапі реформування національної системи освіти в умовах глобалізаційних викликів, впровадження засад державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» особливого значення набувають історико-педагогічні дослідження щодо становлення системи підвищення кваліфікації України та еволюції цілей, змісту, форм і методів розвитку в ній професійної компетентності вчителів. Обраний дисертанткою період кінця ХХ – початку ХХІ ст. є актуальним, оскільки при наявності ґрунтовних досліджень щодо розвитку професійної компетентності вчителів в історико-педагогічній теорії досліджуваного періоду важливим завданням є визначення перспектив використання прогресивного історико-педагогічного досвіду у системі підвищення кваліфікації в умовах подальших реформаційних освітніх змін ХХІ ст.

У роботі дослідницею обґрунтовано хронологічні межі дослідження – кінець ХХ – початок ХХІ ст. Нижня межа дослідження (кінець ХХ ст. – 1984 р.) зумовлена декларуванням нових підходів до підвищення кваліфікації вчителів (наказ Міністерства освіти УРСР № 264 від 07.08.1984 р. «Про заходи по вдосконаленню підготовки, підвищенню кваліфікації педагогічних кадрів, поліпшення умов їх праці й побуту»). Реформування педагогічної освіти 1984–1985 рр. пов'язували із завданнями пришвидшення соціально-економічного розвитку країни, що посилювало увагу до розвитку професійної компетентності

вчителя, адже саме якісно підготовлений педагог був реалізатором цієї мети. Верхня межа досліджуваного періоду (початок XXI ст. – 2020 р.) характеризується запровадженням нових вимог до розвитку професійної компетентності вчителів (Постанова Кабінету Міністрів України № 800, 2019 р.), як період активних трансформацій в освіті та пошуку нових підходів до розвитку професійної компетентності вчителів, ліквідації методичних кабінетів, створення центрів професійного розвитку педагогічних працівників (Постанова Кабінету Міністрів України № 672, 2020 р.).

Зв'язок дисертації з науковими програмами та темами.

Дисертація виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького «Підготовка майбутніх фахівців педагогічної освіти в умовах освітніх трансформацій» (державний реєстраційний номер 0117U006709). Тема дослідження затверджена рішенням Вченої ради Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 7 від 04.12.2018 р.), погоджено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 4 від 26.06.2019 р.), затверджено в уточненому формулюванні Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 17 від 28.05.2020 р.).

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Дисертанткою здійснено вдалий підбір методів дослідження, що забезпечило високий рівень обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Їх виділення, обґрунтування, доцільність і логічність вказують на наукову зрілість здобувачки. Достовірність результатів забезпечується: професійним вирішенням і повнотою виконання авторкою визначених завдань, адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті, що і сприяло реалізації мети дослідження; використанням широкої джерельної бази за темою дисертації й достатнім масивом аналітичних даних. Також отриманню результатів дослідження сприяла професійна активність дисертантки, а саме отримання здобувачкою Міжнародного освітнього гранту № EG/U/2021/03/12 від International Historikal Blographical

Institute (Dubai – New York – Rome – Jerusalem – Belijing) на участь у Міжнародній програмі підвищення кваліфікації керівників закладів освіти, педагогічних та науково-педагогічних працівників «Разом із Визначними Лідерами Сучасності: Цінності, Досвід, Знання, Компетентності і Технології для формування Успішної Особистості та Трансформації Оточуючого Світу» 10 червня – 10 липня 2021 р. (Міжнародний сертифікат № 6 від 15.07.2021, 4 кредити ECTS).

Оцінюючи дисертаційну роботу щодо її наукової новизни, зазначимо:

По-перше, здобувачкою вперше здійснено комплексне історико-педагогічне дослідження «Розвиток професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)», що є цінним доробком як для вивчення історії післядипломної освіти педагогічних кадрів в цілому, так і підвищення кваліфікації вчителів зокрема. Ґрунтовно досліджено та систематизовано науково-педагогічне знання України у досліджуваній період щодо сутності та структури професійної компетентності вчителів.

Також слід відзначити, що на основі ґрунтовного аналізу поняттєвого апарату здобувачкою наукового ступеня доктора філософії запропоновано уточнення понять «методична робота», «науково-методична робота», «науково-методичне забезпечення», «супровід», «методичний супровід». «науково-методичний супровід» «розвиток професійної компетентності у системі підвищення кваліфікації вчителів» (як складника системи підвищення кваліфікації України), що у репрезентованому контексті забезпечує наукову новизну дисертаційної праці.

По-друге, на основі виявленого в результаті аналізу історико-педагогічного досвіду розвитку професійної компетентності вчителів в системі підвищення кваліфікації дисертанткою сформульовано доволі аргументоване авторське бачення щодо історико-педагогічної періодизації розвитку системи підвищення кваліфікації у період кінця ХХ – початку ХХІ ст. за обґрунтованими критеріями, що представляє науковий інтерес.

По-третє, важливим науковим елементом є характеристика особливостей науково-методичного супроводу відповідно до кожного з трьох етапів історико-педагогічної періодизації розвитку системи підвищення кваліфікації визначеного часового періоду дослідження. Доведено, що реформування системи освіти й оновлення її законодавчої бази, упровадження інновацій у роботі педагога, зміни територіального устрою на основі децентралізації й, відповідно, утворення територіальних громад сприяли зростанню ролі методичної роботи та

методичних служб й зумовили трансформацію методичних кабінетів у центри професійного розвитку педагогічних працівників, на які покладено виконання консалтингових послуг.

По-четверте, дисертанткою виявлено нові принципові підходи до оновлення науково-методичного супроводу вчителів в умовах територіальних громад, зокрема у новостворених Центрах професійного розвитку педагогічних працівників із сервісними функціями, запровадження технології фахового брендингу, зокрема в процесі підвищення кваліфікації вчителів. Розкрито два рівні функціонування фахового брендингу (організаційний та особистий) на основі досвіду роботи фахівців КУ «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Токмацької міської ради, розроблено теоретичний опис технології фахового брендингу зазначеної установи, стратегії розвитку професійної компетентності вчителя (молодого/ малодосвідченого педагога) зі створення та просування особистого бренду для побудови успішної кар'єри, що визначає перспективність описаного історико-педагогічного досвіду розвитку професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації.

Також до важливих здобутків дослідження необхідно віднести введення до наукового обігу невідомих та маловідомих архівних джерел, історичних фактів, відомостей про розвиток професійної компетентності вчителів та їх науково-методичного супроводу у системі підвищення кваліфікації наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, а саме: матеріалів Центрального державного архіву вищих органів влади України (Ф. 166. Оп. 9. Сп. 1359; Ф. 166. Оп. 10 Сп. 1167; Ф. 166. Оп. 15. Сп. 15, 17; Ф. 166. Сп. 7. Арк. 55–57; Ф. 5133, Ф. 4623, опис 13, Ф. 2717).

Заслуговує на увагу і наявність у здобувачки 2 свідоцтв про реєстрацію авторського права (від 25.03.2021 р. № 103470 на літературний твір наукового характеру «Digitalization of education as a condition for teacher professional development». Київ: Державне підприємство Український інститут інтелектуальної власності, 2021; від 02.04.2021 р. № 103705 на літературний твір наукового характеру «Інноваційна розробка «Брендинг як умова успішної діяльності Центрів професійного розвитку педагогічних працівників в об'єднаних територіальних громадах»»). Київ: Державне підприємство Український інститут інтелектуальної власності, 2021), що підсилює наукову і практичну значущість дисертаційного дослідження В. А. Тарасової.

Практична цінність роботи.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження В. А. Тарасової полягає в тому, що основні історико-педагогічні положення, узагальнення та висновки дослідження сприяють розвитку педагогічних традицій удосконалення професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації України.

Одержані в процесі дослідження дані та висновки можуть бути враховані у процесі вдосконалення підходів до підвищення кваліфікації вчителів в сучасних реаліях. Результати дослідження можуть бути використані для науково-методичного супроводу розвитку професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації України, зокрема в освітній діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників, закладів післядипломної освіти під час розроблення тематики курсової перепідготовки та заходів міжкурсного періоду; закладами вищої освіти для викладання історико-педагогічних дисциплін, написання курсових і дипломних робіт, укладання навчальних посібників, підручників, методичних рекомендацій тощо. Професійний довідник «Професійний розвиток вчителя: нові перспективи і виклики» отримав практичне застосування для керівництва в роботі вчителів з питань підвищення кваліфікації та професійного розвитку. Основні положення і результати дослідження дисертантки нині впроваджено в освітній процес Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 3086/01-35 від 29.11.2023), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/27 від 27.10.2023), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01-12/672 від 25.10.2023), Луганського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 165 від 07.11.2023); Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради (довідка № 396 від 08.11.2023), Комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Пологівської міської ради Запорізької області (довідка № 05 від 11.10.2023) (Додаток Н).

Апробація результатів дослідження здійснювалася згідно з індивідуальним планом за освітньо-науковою програмою підготовки доктора філософії, в освітньому процесі Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, під час Дванадцятої (2020) та Тринадцятої (2021) Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті», Міжнародних онлайн-

вебінарів «Online learning as a non-traditional form of the modern education on the example of the moodle platform», «The remote and forms of studying for the masters and postgraduate students» (2019), «Using the opportunities of cloud services on the example of google meet, google classroom platforms in the modern online education» (2020), «Використання можливостей хмарних сервісів на прикладі google meet, google classroom platform у сучасній онлайн-освіті» (2021), «Use of informal education in the training of bachelors and masters: experience of the eu countries and Ukraine» (2022). Міжнародних стажувань для викладачів ЗВО «Fundraising i organizacja działań projektowych w placówkach oświatowych: doświadczenia europejskie» Polska – Ukraina (2023), а також на науково-практичних конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнів.

Основні положення, висновки, результати дослідження можуть бути використані для подальшого компаративного вивчення тенденцій формування професійної компетентності вчителів, наступності цього процесу між вищою освітою та підвищенням кваліфікації вчителів в системі післядипломної педагогічної освіти.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, двох розділів, висновків, списків використаних джерел до кожного розділу (всього 521 найменування, з них 57 – іноземними мовами) та додатків на 62 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 330 сторінок, основний зміст викладено на 177 сторінках. Робота містить 12 додатків.

У вступі обґрунтовано вибір теми та її актуальність, схарактеризовано стан її дослідження; встановлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; вказано систему методів дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів; висвітлено дані щодо їх апробації; подано інформацію про публікації автора, структуру та обсяг дисертаційної роботи.

Перший розділ «Розвиток професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації як історико-педагогічна проблема» складається з трьох параграфів, у яких проаналізовано підвищення кваліфікації України як системне соціокультурне явище ХХ–ХХІ століття, проаналізовано сутність і структуру професійної компетентності вчителя у науково-педагогічному знанні України кінця ХХ – початку ХХІ століття. Встановлено, що розвиток професійної

компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації в історико-педагогічному контексті узгоджується зі змінами соціально-економічного розвитку суспільства, науки та має відповідати державній й особистісній концепції навчання впродовж життя, забезпечуватися підтримкою педагогів у ціннісному континуумі на всіх етапах педагогічної кар'єри стосовно оновлення діяльнісних знань, умінь і компетентності вчителя. Дисертанткою на основі обґрунтованих критеріїв виокремлено три етапи розвитку системи підвищення кваліфікації в означений хронологічний період (I етап (1984-1990) – становлення теоретичних засад підвищення кваліфікації педагогічних працівників за часи Радянської України; II етап (1991-2001) – деідеологізація та оновлення національної системи освіти, зокрема й післядипломної, інноваційний розвиток; III етап (2002–2020) – випереджальний та інноваційний розвиток системи підвищення кваліфікації, спрямований на забезпечення саморозвитку й самоствердження особистості та інформатизації, модернізації змісту освіти й підходів). Також визначено тенденції розвитку системи підвищення кваліфікації у кінці XX – на початку XXI ст. для кожного етапу в окресленій авторській періодизації.

У другому розділі «Зміст і процесуальні трансформації професійної компетентності в науково-методичному доробку у системі підвищення кваліфікації (кінець XX – початок XXI століття)», який складається з трьох параграфів, дисертантка представила результати опрацювання нормативно-правової бази, науково-методичних джерел, архівних фондів органів центральної влади; описала особливості розвитку професійної компетентності та науково-методичного супроводу вчителів досліджуваного періоду. Заслуговує на увагу авторський підхід до характеристик науково-методичного супроводу кожного з періодів розвитку системи підвищення кваліфікації, їх особливостей на основі джерельної бази. Також на основі отриманих результатів здійсненого в п.п. 2.1, 2.2 ретроспективного аналізу науково-методичного супроводу розвитку професійної компетентності вчителів зазначеного періоду, дослідницею у параграфі 2.3 розкрито систему діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників із сервісними функціями, їх фахового брендингу в умовах децентралізації, діяльності територіальних громад, що може сприяти екстраполюванню педагогічного досвіду досліджуваного періоду в організацію науково-методичного супроводу розвитку професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації України в сучасних умовах.

Висновки відповідають сформульованим завданням та змісту роботи, що вказує на досягнення мети дослідження та виконання поставлених у ньому завдань.

Дисертаційна робота Тарасової Вікторії Анатоліївни є логічною, послідовно структурованою. Повною мірою відповідає меті та завданням дослідження та є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Аналіз тексту дисертації та наукових статей дає підстави стверджувати, що дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі ідеї та наукові положення, викладені у ній, отримані авторкою особисто. Здобувачкою дотримано вимоги академічної доброчесності. Академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та некоректно оформлених текстових запозичень чи будь-яких ознак неправомірного використання матеріалів інших авторів без зазначення їхнього авторства не виявлено. При використанні думок, тверджень або ідей інших авторів в роботі завжди зроблені на них посилання, що відповідає вимогам чинного законодавства.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота виконана державною мовою у вигляді спеціально підготовленої наукової праці на правах рукопису. Для тексту дисертації, яка повністю відповідає вимогам щодо її структурних елементів (вступу, 2 розділів, висновків, бібліографічного опису списків використаних джерел, додатків), характерними є змістова логічність, цілісність і завершеність.

У дисертаційному дослідженні визначено науковий апарат: сформульовано мету, яка знайшла декомпозицію у п'яти завданнях, виділено об'єкт, предмет дослідження. Кожен наступний розділ чи параграф за принципом кумулятивності органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його. Текст роботи викладений в єдиному стилі.

На наш погляд, авторкою здійснено коректний підбір методів дослідження, що сприяли досягненню мети та вирішенню завдань дослідження. Аналізуючи зміст дисертаційного дослідження, можна стверджувати, що отримані результати, висновки, й положення, що виносяться на захист, є обґрунтованими, відповідають вимогам щодо написання наукових праць.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертації висвітлені у 29 наукових публікаціях, серед яких: 10 статей у наукових фахових виданнях (з них 1 стаття у виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз (Web of Science, Index Copernicus)); 1 стаття в зарубіжному періодичному науковому виданні, яке входить до Організації економічного співробітництва та розвитку і Європейського Союзу (Польща); 1 колективна монографія (Польща); 15 статей та тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, а також 2 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір. Щодо особистого внеску дисертантки, то ураховуємо, що: у публікації «Organizing of Independent Cognitive Activity of Teachers in the Context of Didactics and Neuroscience» (2021) здобувачкою запропоновано перспективні концепції організації самостійної пізнавальної діяльності вчителів у контексті безперервного розвитку їхньої професійної компетентності); у колективній монографії «Development of teachers' professional competence in the context of the pandemic crisis» (2020) дисертанткою розкрито питання науково-методичного супроводу вчителів в умовах пандемічної кризи; у тезах «Педагогічна культура вчителя як основа професійного розвитку» (2020) – висвітлено умови ефективного формування педагогічної культури вчителя. Здобувачкою дотримано вимоги до публікацій щодо академічної доброчесності.

Також результати дисертації були апробовані на 10 міжнародних та 4 всеукраїнських науково-практичних конференціях. Здобувачкою отримано Міжнародний освітній грант № EG/U/2021/03/12 від International Historical Biographical Institute (Dubai – New York – Rome – Jerusalem – Belijing) на участь у Міжнародній програмі підвищення кваліфікації керівників закладів освіти, педагогічних та науково-педагогічних працівників «Разом із Визначними Лідерами Сучасності: Цінності, Досвід, Знання, Компетентності і Технології для формування Успішної Особистості та Трансформації Оточуючого Світу» 10 червня – 10 липня 2021 р. (Міжнародний сертифікат № 6 від 15.07.2021, 4 кредити ECTS).

Зауваження до дисертаційної роботи.

У цілому оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи позитивно, варто зауважити на деяких аспектах дискусійного характеру та висловити побажання:

1. Позитивно оцінюючи ґрунтовно висвітлені дослідницею особливості науково-методичного супроводу вчителів у системі підвищення кваліфікації на

основі досвіду Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради, на нашу думку, доцільно було б торкнутися питання щодо можливостей підвищення кваліфікації вчителів та розвитку їхньої професійної компетентності у системі вищої освіти з огляду на сучасні тенденції.

2. В описі застосування брендингу як технології розвитку професійної компетентності вчителя в умовах Центру професійного розвитку педагогічних працівників бажано було б, на наш погляд, описати не тільки шляхи реалізації, а й конкретизувати приклади перешкод чи утруднень цього процесу.

3. Дисертантка, змістовно розкривши актуальність та досвід науково-методичного супроводу розвитку професійної компетентності вчителів в системі підвищення кваліфікації та формування маркетингової стратегії брендингу центрами професійного розвитку педагогічних працівників, на основі аналізу теоретичних підходів науковців щодо описаних технологій та з описом досвіду КУ «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Токмацької міської ради (у розділі II), а також стисло сформулювавши у висновках дисертації рекомендації щодо науково-методичного супроводу розвитку професійної компетентності вчителів на рівнях обласних закладів післядипломної педагогічної освіти, ЦПРПП, органів місцевого самоврядування, на наш погляд, недостатньо чітко структурувала стилістично перспективи використання історико-педагогічного досвіду розвитку професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації України XXI століття відповідно до завдання 4 дисертаційного дослідження.

4. У представленому дисертаційному дослідженні В. А. Тарасовою опрацьовано значна за обсягом джерельна база (521 джерела, з яких – 57 іноземною мовою). Проте, на нашу думку, заслуговують на увагу монографічні роботи з теми дослідження, які залишилися непоміченими, зокрема такі сучасні наукові доробки: П. Ю. Сауха «Сучасна освіта: портрет без прикрас» (2012), монографії авторських колективів за науковою редакцією: О. Г. Ярошенко «Теоретичні основи і технологія професійного розвитку науково-педагогічних працівників університетів в умовах інтеграції вищої освіти і науки» (2020); В. Р. Міляєвої «Освітнє лідерство: від теорії до практики» (2021).

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок про дисертаційну роботу.

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що за своєю актуальністю, значним обсягом виконаних досліджень, науковою новизною, достовірністю одержаних результатів, обґрунтованістю висновків, оформленням роботи, дисертація Тарасової Вікторії Анатоліївни «Розвиток професійної компетентності вчителів у системі підвищення кваліфікації України (кінець XX – початок XXI ст.)» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Тарасова Вікторія Анатоліївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:
професор кафедри
менеджменту освіти та права
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
кандидат педагогічних наук, доцент

Надія ЛЮБЧЕНКО

Підпис завіряю
Печатка

